

Резнікова Катерина Володимирівна,

ORCID ID: 0000-0002-5629-6782

викладачка української мови та літератури

Відокремлений структурний підрозділ

«Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж» Мукачівського державного університету,

здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,

спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки,

Мукачівський державний університет

ШКІЛЬНА ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТА: ХАРАКТЕРИСТИКА БАЗОВИХ ПОНЯТЬ

SCHOOL LITERARY EDUCATION: CHARACTERISTICS OF BASIC CONCEPTS

У статті окреслено специфіку української літератури як навчального предмета в сучасних реаліях. Автором зацентовано увагу на те, що літературна освіта у системі навчання у базовій школі, спрямована на розвиток інтелектуальної та емоційної сфер кожного здобувача освіти, дає змогу пізнавати навколишній світ через світ художньої книжки, збагачує знаннями, формує людяне ставлення до дійсності та виховує, стає першоосновою для розвитку та навиків комунікації, естетичного почуття. Висвітлено мету літературної освіти, яка полягає в залученні учнів до мистецтва читання, ознайомлення з видатними творами національної і світової літератури, а зміст літературної освіти базується на художньо-естетичному, літературознавчому, логічному принципах. Літературна освіта – це безперервний навчальний процес, яким передбачається оволодіння мистецтвом слова, формування естетичних і художніх смаків людини. Одним з основних принципів літературної освіти є усвідомлення окремих творів, їх образного світу в контексті культури, як єдиного тексту. На основі аналізу психолого-педагогічної та методичної літератури конкретизовано сутність понять «літературна освіта», «реформування», «тенденції розвитку шкільної літературної освіти». Зокрема в контексті дослідження дефініція «література освіта» трактується як безперервний навчальний процес, яким передбачається оволодіння мистецтвом слова, формування естетичних і художніх смаків людини. Реформування це процес змін, які частіше всього ініціюються «згори» й мають конкретну подальшу реалізацію в освітній політиці.

Тенденції розвитку літературної освіти вбачаємо в оновленні змісту навчальних програм, синтезуванні вивчення творів класиків та сучасників, використанні інноваційних технологій навчання, зокрема, інтерактивних, ІКТ, методів поєктів, психологізації освітнього процесу.

Ключові слова: шкільна літературна освіта, базова школа, тенденція, реформа, реформування, розвиток.

The article outlines the specifics of Ukrainian literature as an educational subject in modern realities. The author focuses on the fact that literary education in the system of education in basic school, aimed at the development of the intellectual and emotional spheres of each student of education, allows to learn about the surrounding world through the world of fiction books, enriches knowledge, forms a human attitude to reality and educates, becomes the primary basis for development and communication skills, aesthetic feeling. The goal of literary education is highlighted, which consists in involving students in the art of reading, familiarization with outstanding works of national and world literature, and the content of literary education is based on artistic-aesthetic, literary, logical principles. Literary education is a continuous educational process, which involves mastering the art of words, the formation of aesthetic and artistic tastes of a person. One of the main principles of literary education is the awareness of individual works, their imaginative world in the context of culture, as a single text. Based on the analysis of psychological-pedagogical and methodical literature, the essence of the concepts "literary education", "reformation", "development trends of school literary education" was specified. In particular, in the context of the study, the definition "literature education" is interpreted as a continuous educational process, which involves mastering the art of words, the formation of aesthetic and artistic tastes of a person. Reforming is a process of changes that are most often initiated "from above" and have specific further implementation in educational policy.

The trends in the development of literary education can be seen in updating the content of educational programs, synthesizing the study of the works of classics and contemporaries, using innovative learning technologies, in particular, interactive, ICT, subject methods, psychologizing the educational process.

Key words: school literary education, basic school, trend, reform, reformation, development.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сучасний стан суспільства та освіти спроектував концептуально інноваційне бачення літературної освіти в базовій школі. Літературна освіта – це

безперервний навчальний процес, яким передбачається оволодіння мистецтвом слова, формування естетичних і художніх смаків людини. Україна знаходиться у стані війни, тому в контексті подій

сьогодення максимальної актуальності набуває виховання молодого громадянина-патріота української держави, який вміє читати, розуміти та відстоювати свої позиції. Одним з основних принципів літературної освіти є усвідомлення окремих творів, їх образного світу в контексті культури, як єдиного тексту. Як зазначено у Державному Стандарті, що метою мовно-літературної освітньої галузі є розвиток компетентних мовців і читачів із гуманістичним світоглядом, які володіють українською мовою, читають інформаційні та художні тексти, зокрема класичної та сучасної художньої літератури (української та зарубіжних), здатні спілкуватися мовами корінних народів і національних меншин, іноземними мовами для духовного, культурного та національного самовираження та міжкультурного діалогу, для збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтацій і ставлень.

Вивчення предмету «українська література» має важливе завдання: необхідність максимальної популяризації української історії, культури і літератури. Логіка нашого дослідження вимагає уточнення деяких базових понять літературної освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальні питання освіти, її історії та сучасності, а саме філософські концепти розвитку освіти в умовах трансформаційних змін у суспільстві розглянуто в наукових доробках В. Андрущенко, І. Зязюна, В. Кременя, В. Огнев'юка, Л. Пироженко, С. Сисоевої, С. Черепанової та ін.

Теоретичні та практичні аспекти розвитку літературної освіти організації процесу навчання української літератури в ЗЗСО, літературному розвитку учня-читача присвячено наукові розвідки: Ю. Бондаренка, Н. Волошиної [4], С. Жили, О. Куцевол, В. Неділька, Є. Пасічника, О. Савченко, Б. Степанишина, Г. Токмань [16], В. Уліщенко, В. Цимбалюк, Т. Яценко [18] та ін.

Особливості формування літературної компетентності в учнів середньої і старшої школи в розрізі методичного аспекту розглядали науковці та педагоги-практики, зокрема: О. Богданова, І. Бровко, О. Бандура, Т. Бугайко, Ф. Бугайко, Н. Волошина [4], А. Градовський, Г. Давиденко, С. Жила, О. Ісаєва, Л. Березівська [1], Е. Красновський, А. Лісовський, О. Мазуркевич, О. Семенов [15], Є. Пасічник, Т. Пахомова, С. Пультер, А. Сафонова, Б. Степанишин, В. Шуляр [17], Г. Токмань [16] та інші.

Мета дослідження – на основі ретроспективного аналізу схарактеризувати сутність базових понять літературної освіти, зокрема уточнити

дефініції «літературна освіта», «реформування», «тенденція». Визначити тенденції реформування української літератури в базовій школі.

Виклад основного матеріалу. Одним із важливих напрямків реформування сучасної української системи освіти є гуманітарний, який забезпечує духовний розвиток учнів [7]. Серед предметів гуманітарного циклу особливе значення має література як мистецтво слова. Література виділяється в системі шкільних предметів, оскільки має важливу особливість: не тільки формує в учнів певні знання, вміння, навички, а й допомагає їх моральному становленню, придбанню моральних, етичних життєвих принципів. У «Концепції літературної освіти в 12-річній загальноосвітній школі: проблеми й пошуки» є визначення, що «літературна освіта це навчально-виховна система вивчення літератури в загальноосвітніх закладах України, яка охоплює весь період навчання учнів з 1 по 12 клас» [9].

У літературознавчому словнику-довіднику поняття «література» трактується як «сукупність писаних і друканих творів певного народу, епохи, людства» та «різновид мистецтва, власне, мистецтво слова, що відображає дійсність у художніх образах, створює нову художню реальність за законами краси» [12, с. 579]. Відомі методисти-словесники ХХІ століття були одностайні в думці, що своєю пізнавальною сутністю література як вид мистецтва формує естетичний світ і художні смаки людей, єднає їх довкола ідеї прекрасного.

Поділяємо думку Г. Токмань, що «літературна освіта є важливим чинником формування юних громадян України, які мають бути освіченими, патріотичними і культурними особистостями. Мета навчання української літератури в школі – літературна компетентність учнів (знання, уміння, навички), їхня вихованість, особистісний розвиток» [16, с. 39]. Ми погоджуємося з думками філологів, що найбільш сприятливим для формування духовного світу здобувачів освіти є урок літератури.

Літературна освіта у системі навчання у базовій школі (5–9 класи), спрямована на розвиток інтелектуальної та емоційної сфер кожного здобувача освіти, дає змогу пізнавати навколишній світ через світ художньої книжки, збагачує знаннями, формує людяне ставлення до дійсності та виховує, стає першоосновою для розвитку та навиків комунікації, естетичного почуття.

У ЗЗСО України літературну освіту здобувачам забезпечують такі предмети, як українська

література, зарубіжна література і рідна література (якщо вона не є українською). Кожний із цих предметів має свій зміст і завдання, а головне – вони презентують сучасному учневі найвизначніші здобутки української літератури, літератур народів світу й літератур народів України, що сприяє всебічному розвитку здобувачів освіти, виробленню толерантного ставлення до різних культур, усвідомленню свого місця в широкому полікультурному й полімовному просторі.

Метою літературної освіти є залучення учнів до мистецтва читання, ознайомлення з видатними творами національної і світової літератури [9]. Зміст літературної освіти базується на художньо-естетичному, літературознавчому, логічному принципах. Сприяють літературній освіті й суміжні предмети: історія, музика, образотворче мистецтво, іноземні мови та інші, які створюють відповідні фонові знання, суспільно-історичний, мовний та культурний контекст для засвоєння художньої літератури. Саме тому літературна освіта має сприяти опануванню вітчизняного культурного й мовного багатства, усвідомленню учнями себе як громадян України, виробленню в них широкої світоглядної позиції, яка ґрунтується на повазі до духовних здобутків усіх народів. Шкільна літературна освіта повинна реалізувати класичні принципи навчання перспективності й сучасні підходи до її забезпечення. Література це постійний процес розвитку та набуття певних читацьких та естетичних компетенцій.

Протрактувавши, на основі опрацьованих джерел, поняття «розвиток шкільної літературної освіти», ми розуміємо, як відкритий процес, що відображає динаміку змін у процесі навчання літератури у школі. Він спрямований на досягнення результату відповідно до поставленої мети, а також на аналіз позитивних і негативних шляхів упровадження якісних змін, що призведуть до кращого результату. Ми погоджуємося з думкою Т. Яценко, яка пов'язує термін «розвиток» з ознаками зростання, зміцнення, вдосконалення, покращення, інтенсифікації процесів, а центральними ознаками визначає незворотність, спрямованість і закономірність змін [18, с. 41]. У тлумачних словниках [3, с. 1235] «розвиток» розглядається як «ступінь освіченості, культурності, розумової, духовної зрілості особи» [3, с. 1235]. Водночас Л. Гриневич пов'язує термін «розвиток» з ознаками зростання, зміцнення, вдосконалення, покращення, інтенсифікації процесів, а центральними ознаками визначає незворотність, спрямованість і закономірність змін [5, с. 16].

Поняття «розвиток шкільної літературної освіти» розглядаємо як тривалий, відкритий динамічний процес, що відбувається в результаті еволюції мети, завдань, структури, змісту, принципів і підходів, форм і методів, прийомів і засобів, котрі надають системі можливостей переходити з одного якісного рівня на інший. Цей перехід фактично і віддзеркалює розвиток системи, що досліджується. У сучасній педагогічній науці активізується осмислення важливості реформування літературної освіти у середній школі. Дослідниця Л. Мацевко-Бекерська, розглядаючи читацькі особливості різних поколінь, пов'язує сучасну літературну освіту з «феноменом Юаси», що «привертає увагу як до плінності науково-дослідницьких тенденцій, так і до тривання традицій – однак традицій у пошуку позитивних орієнтирів, у налагодженні порозуміння вчителя з учнем за посередництва художнього тексту, у відпрацюванні ефективних прийомів вивчення літературної класики» [14, с. 298]. Реформування ми будемо протрактувати крізь призму контенту літературної освіти.

Потреба реформування літературної освіти в Україні виникла внаслідок зміни законодавчої бази, орієнтованої на рецепцію загальноєвропейських тенденцій навчання мовно-літературної галузі, застосування нових педагогічних технологій. Реформування літературної освіти в базовій школі передусім здійснюється завдяки оновленню науково-методичного забезпечення, зокрема навчальних програм, підручників, хрестоматій, практикумів із літератури, робочих зошитів та ін. з урахуванням суспільних і освітніх потреб. Поняття «реформа», у тлумачному словнику трактується, як перетворення, зміна, нововведення, яке не знищує основ існуючої структури. Л. Гриневич реформу освітньої системи навчання розуміє як «цілеспрямований процес, що забезпечує виховання особистості, яка б відповідала вимогам культурного, морального, творчого і соціального розвитку» [5, с. 17]. Українська дослідниця Л. Березівська визначила шкільну реформу як «процес змін (часткових, кардинальних, системних, комплексних) у шкільній освіті, ініційованих «згори вниз» (на урядово-адміністративному рівні), регульованих законодавчими актами, та «знизу вгору» (на громадсько-педагогічному рівні) у контексті суспільнополітичних, соціально-економічних та педагогічних детермінант» [1, с. 77; 1, с. 107]. Інтерес до розвитку та реформування літературної освіти у філологічній та педагогічній сферах існував завжди. Так Т. Яценко підкреслює, що «реформа» пов'язана з прогресивними

змінами в суспільстві та має еволюційний характер розвитку [18, с. 43].

Можна зробити висновок, що реформа – це завжди зміни, які частіше всього ініціюються «згори» й мають конкретну подальшу реалізацію в освітній політиці. Розвиток та вдосконалення шкільної літературної освіти характеризується наявністю певних тенденцій.

Визначення та характеристика основних тенденцій розвитку літературної освіти зумовлює необхідність пояснення категоріального апарату дослідження. Зазначимо, що поняття «тенденція» застосовується у різних галузях життєдіяльності людини. Так, у загальному розумінні воно означає спрямованість, напрям розвитку певного явища (не завжди позитивного) або думки. Достатньо широким також є синонімічний ряд цієї дефініції, що пояснюється відповідним семантичним полем її вживання: розвиток, розвій (напрям, течія); нахил, потяг, прагнення, намір (до чогось); ідея, провідна думка (мистецького твору); спрямування, настанова.

Розуміння «тенденції» як категорії є багатоваріантним, тобто передбачає виявлену можливість розвитку, яка за певних умов перетворюється в дійсність, що є не тільки процесом, але і його результатом. У контексті сучасних методологічних підходів до педагогічних досліджень термін «тенденція» розуміється як базова категорія педагогіки, яку трактуємо не лише з позиції виявлення напрямку руху, а й щодо визначення сутності якісних змін, що відбуваються у його процесі [2, с. 134]. На підтвердження зазначеного представимо короткий огляд тлумачення цього поняття у довідковому виданні. Так, «Великий тлумачний словник» за редакцією В. Буссела, де подається пояснення «тенденції» не тільки відокремлено, але й контекстуально. Вказується, що «тенденція (від латин. *tendo* – «спрямовую») – це спрямований розвиток будь-якого явища або процесу. Тенденція слугує формою прояву законів, що й не мають іншої реальності, окрім як у наближенні, у тенденції» [3, с. 108]. Інтернет-ресурси розкривають поняття «тенденція» (від латин. *Tendo* – направляю, прагну) – як можливість тих чи інших подій розвиватися в конкретному напрямі. Виокремлення головної, провідної тенденції – важливий аспект історичного, структурно-функціонального аналізу об'єкта, який знаходиться у стані розвитку. Серед важливих тенденцій вирізняють такі: інноваційні; міжнародне співробітництво в межах вивчення літератури; інтеграційні процеси у міжпредметних зв'язках.

Зазначимо, що тенденції сучасної української шкільної літературної освіти – це напрями її розвитку, обумовлені впливом філософсько-культурних, психолого-педагогічних, літературознавчих та інших наукових чинників. Одним із шляхів удосконалення літературної освіти здобувачів В. Шуляр вважає створення нових підручників літератури, при укладанні яких має бути змінено мислення, підхід до навчання літератури. Учений наполягає на тому, що обов'язковою умовою створення нових підручників має бути наукова основа – педагогічна, психологічна і літературознавча.

Інноваційні тенденції, які сьогодні активно розвиваються в системі літературної освіти в Україні, знайдуть логічне продовження й матимуть бажаний результат за умови узгодження дій, стратегічних і тактичних, як із світовим, європейським співтовариством, так із дослідженнями та досвідом, які активно напрацьовані наукою і практикою. Очевидність цього вимагає змін в освітній сфері на різних рівнях. Однією із тенденцій розвитку та вивчення української літератури є розвиток міжнародного співробітництва. Він полягає у вивченні літератури інших країн, яке може сприяти формуванню уявлень про світову культуру, розвитку міжкультурної комунікації. Наприклад, учні можуть вивчати твори літератури інших країн, брати участь у міжнародних проектах з вивчення літератури. Література інтегрується з іншими...втілюється у зв'язку з іншими видами мистецтва, такими як музика, театр, образотворче мистецтво, може сприяти розвитку творчих здібностей учнів, формуванню естетичного смаку. До прикладу, учні можуть створювати мультфільми, вистави, художні твори на основі прочитаних літературних творів.

Однією із тенденцій в контенті літературної освіти є оновлення змісту навчальних програм для базової школи, зокрема матеріалу для читання, – один із перших і необхідних кроків, зроблений сьогодні, і зроблений він назустріч сучасному здобувачу освіти з його відмінним від дітей попередніх десятиліть розумінням і сприйманням світу. Поза сумнівом, твори Зірки Мензатюк, Галини Малик, Всеволода Нестайка, Наталії Чуб, Лесі Ворониної, Василя Голобородька, Сашка Дерманського мають гідний художній рівень, відповідають віковим особливостям читача, і їх введення до підручників та хрестоматій з української літератури стала приємною та очікуваною подією і для дитини, і для вчителя.

Серед основних тенденцій варто віднести інтерактивну модель навчання. Інтерактивні технології

в освітньому процесі змінюють вектор проведення уроків української літератури у бік активного залучення здобувачів освіти базової школи до діалогічної взаємодії. Найбільш поширеною формою таких занять, як слушно вважає О.Семенов, є «діалог з аудиторією», коли під час заняття «вчитель ставить учням запитання для з'ясування думок і рівня обізнаності з проблеми» [15, с. 83]. До прикладу, аналізуючи на уроці творчість Лесі Українки, у 6 класі, слід акцентувати увагу на поезії «Конвалія» Проблемне запитання: «Чому поезія має таку метафоричну назву «Конвалія»?», –спрямує пошуки учнів на осмислення індивідуального стилю поетеси, яка сприймала і художньо відтворювала світ через звуки й кольори, оскільки мала абсолютний слух і хист художниці та музикантки. З української літератури діалог також важливо активізувати з приводу системного осмислення змістових і формальних особливостей художнього твору, його естетичної природи та інтерпретації художнього образу. Поетика творів розглядається на проблемно-тематичному, жанрово-стильовому й наративному рівнях, що можуть стати предметом обговорення на лекціях-діалогах із здобувачами освіти.

Орієнтуючись на культурологічний контекст, навчання літератури в школі потребує глибокого наукового обґрунтування і системного підходу, за умов якого мають ефективно реалізуватися змістові лінії літературної освіти (емоційно-ціннісна, літературознавча, культурологічна та компаративна), відбуватися взаємодія суб'єктів навчання в процесі засвоєння знань і формування вмінь на засадах компетентної освіти.

Навчання мовно-літературної освітньої галузі за Концепцією «Нова українська школа» спрямована на формування ключових і предметних компетентностей, серед яких – використання інформаційно-цифрових засобів, уміння безпечно їх застосування для виконання навчальних завдань [10]. У зв'язку з цим виникає потреба впровадження елементів медіаосвіти на всіх етапах шкільного навчання, мета якого – «всебічно підготувати дітей і молодь до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою медіа, формувати у громадян медіаінформаційну грамотність і медіакультуру відповідно до їхніх вікових, індивідуальних та інших особливостей» [8].

На нашу думку, застосовуючи інноваційні технології на уроках української літератури вчитель використовує важливий складник особистісно-зорієнтованого розвивального навчання. Особливістю такого способу пізнання є те, що активними учасниками освітнього процесу стають самі

учні, які є суб'єктом пізнання. Кожний долучається до співпраці в колективній та груповій діяльності, що покращує результати навчання. Національна доктрина розвитку освіти визначає запровадження освітніх інновацій у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів [6]. Реалізація поставленої мети реформи, уможлиблюється за умови запровадження інноваційних технологій навчання. Широкого застосування під час викладання української літератури набувають електронні підручники, що підсилюють процес опанування учнями необхідних знань з предмету. Електронним підручником називають такий продукт освітнього характеру, що відтворюється тільки за допомогою засобів інформатики та забезпечує безперервність і повноту процесу навчання [8].

На уроці літератури інноваційні технології спрямовані на розвиток в учнів умінь бачити проблеми, виявляти суперечності, висувати гіпотези, оригінальні ідеї, аналізувати, трансформувати та синтезувати інформацію, здійснювати пошук, дослідницьку діяльність. Як показує практика надзвичайно ефективним є використання на уроках літератури методу проєктів.

Висновки. Отже, тенденції розвитку шкільної літературної освіти – це основні напрями, які характеризують сукупність змін та реформ у розбудові зазначеного освітнього вектора та досягненні належного рівня літературної компетентності учнів у ЗЗСО України.

У контексті нашого дослідження, нами було розглянуто літературну освіту, її розвиток та тенденції реформування. Основними тенденціями розвитку ми вбачаємо: в подальшому оновленні змісту навчальних програм, синтезування вивчення творів класиків та сучасників, використання інноваційних технологій навчання, зокрема, інтерактивних, ІКТ, методів проєктів, психологізація освітнього процесу.

Розвиток шкільної літературної освіти, ми розглянули, як тривалий, відкритий, динамічний процес, що є закономірним результатом еволюції мети, завдань, структури, змісту, принципів і підходів, форм і методів, прийомів і засобів, котрі надають літературній освіті можливостей переходити з одного якісного рівня на інший. Однак, перспективним шляхом розвитку читацької культури юного покоління є не тільки реформування літературної освіти, а й активна промоція літературного читання. Розгляд проблеми розвитку літературної освіти є не тільки актуальним, але й набуває нового сенсу й різноманітних акцентів. Описане засвідчує свою як перспективність, так і результативність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Березівська Л. Д. Організаційно-педагогічні засади реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.0. Київ, 2009. 505 с
2. Василюк А. В. Реформи шкільної освіти в Польщі: історія й сучасність: [монографія]. Ніжин. НДУ ім. М. Гоголя. 2017. 340 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000. Уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ. Ірпінь. Перун. 2005.
4. Волошина Н.Й. Якість освіти і перспективні педагогічні технології. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2006. №9. 56 с. С. 2–3.
5. Гриневиц Л. М. Поняття «освіта», «розвиток освіти», «освітня політика» в сучасному науковому дискурсі. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. No 1-2 (42-43). 2015. С. 14-19.
6. Державна національна програма “Освіта” (“Україна XXI століття”) URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=3&nreg=896-93-%EF>
7. Закон України «Про освіту», 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n186>.
8. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) від 21 квітня 2016 р. №1-2/7-110. URL: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya
9. Концепція літературної освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 26.01.2011 № 58. http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/13508/
10. Концепція Нової української школи – <https://mon.gov.ua/ua/tag/novaukrainska-shkola>
11. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. Київ. *Педагогічна думка*. 2009. 520 с.
12. Літературознавчий словник-довідник. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. Київ: ВЦ «Академія». 2007. Т. 1. А – Л. 608 с.
13. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 23.04.2024).
14. Мацевко-Бекерська Л. «Феномен юаси» і сучасна літературна освіта. Султанівські читання. *Актуальні проблеми літературознавства в компаративних вимірах*. Івано-Франківськ. Симфонія форте. 2014. Вип. III. С. 289 – 299.
15. Семеног О. М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: монографія. Суми. Мрія-1, 2005. 404 с.
16. Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі: Підручник. Г. Токмань. Київ. ВЦ «Академія». 2012. 312 с.
17. Шуляр В. І. Сучасний урок української літератури: теорія, методика, технологія: монографія. Миколаїв. Вид-во «Іліон». 2012. 876 с.
18. Яценко Т. О. Етапний характер становлення методичної думки. Т. О. Яценко. *Українська мова і література в школі*. 2013. № 6. С. 40–44.